

Az 1838-as pest-budai árvíz

1838 márciusában a két testvérvárosra történetének legnagyobb természeti katasztrófája sújtott le, melyet máig „pest-budai nagy árvíznek” neveznek. A budai hegyek lábától közel a mai Keleti pályaudvarig és a Ludovikáig, 2 kilométer szélességben szinte mindent elöntött a Duna szennyes, jeges árja. E korabeli térkép Pestet, Budát és Óbudát ábrázolja az óbudai Nagyszigettől (ma Hajógyári-sziget) egészen az egykori Tábori kórházig, jelezve az elöntött területeket. A térkép máig fennmaradt néhány példánya közül egy a Magyar Földtani és Geofizikai Intézet Térképtárának gyűjteményét gazdagítja.

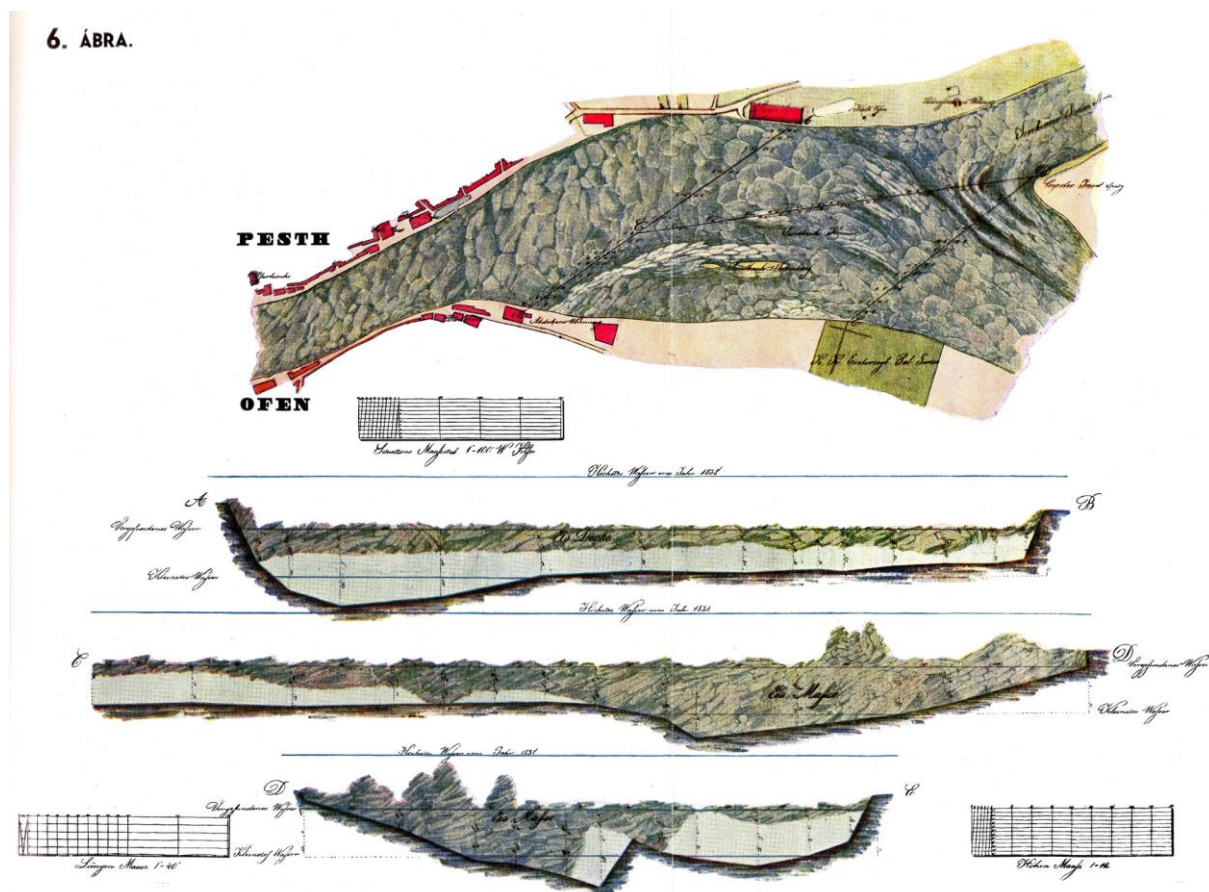
Az 1:36 000-es méretarányú, német nyelvű, könyomatú térképlap címe: „A pest-budai árvíz térképe az 1838. március 15-ről 16-ra, a jégzajláskor mért legnagyobb vízállással. Az árvíz által szerencsétlenül jártak javára kiadta közkölségen a császári és királyi 5. tüzérezred.” A térképmező bal felső sarkában Pest városrészenkénti utcanevmutatója, valamint a jelmagyarázat olvasható: a ferde vonallal sraffozott házak megmaradtak, a feketével jelzettek összedőltek. A keresztből álló vonal (+++) az árvíz legnagyobb kiöntési területének határát jelzi. A térképen jól látható, hogy a pesti oldalon, a kék színnel jelzett elöntött területből kicsi szigetként emelkedett ki néhány szárazon maradt, magasabb rész, ahová a lakosság menekült. A legnagyobb ilyen sziget a mai Erzsébet tértől délre, a Kossuth Lajos utcáig terjedő terület volt.

Ránézve a térképre, pusztán a feketére színezett házak mennyisége megmutatja, hogy a legnagyobb károkat Óbuda, Terézváros, Józsefváros és Ferencváros szenvedte el, melyeket szinte teljesen elnyelt az árvíz. A térképen az utcákra, terekre ráírták az adott helyen mért legnagyobb árvízmagasságot is. A térképmező jobb felső sarkában látható táblázat városrészenként összegzi a pesti és budai házakban tett károkat. Ezekkel az adatokkal szinte teljesen megegyezik Dr. Lászlóffy Woldemár, királyi főmérnök 1938-ban publikált, *A Duna 1838. évi árvize* című könyvében megjelent, az egykori károkat összegző táblázat.

A kárt szenvedett városrészek	A házak száma az árvíz előtt	A z á r v í z u t á n					
		épen maradt		nagyon megrongálódott		összedült	
		l a k ó h á z a k					
		száma	%	száma	%	száma	%
Belváros	695	456	65·6	169	24·3	70	10·1
Lipótváros	394	256	65·0	67	17·0	71	18·0
Terézváros	1.381	166	12·0	404	29·3	811	58·7
Józsefváros	1.255	249	19·8	115	9·2	891	71·0
Ferencváros	529	19	3·6	72	13·6	438	82·8
<i>Pest összesen...</i>	<i>4.254</i>	<i>1.146</i>	<i>27·0</i>	<i>827</i>	<i>19·4</i>	<i>2.281</i>	<i>53·6</i>
Tabán	927	879	94·8	27	2·9	21	2·3
Víziváros	773	595	77·0	150	19·4	28	3·6
Országút és Újváros ..	789	549	69·6	85	10·8	155	19·6
<i>Buda dunaparti külvárosai összesen</i>	<i>2.489</i>	<i>2.023</i>	<i>81·3</i>	<i>262</i>	<i>10·5</i>	<i>204</i>	<i>8·2</i>
Óbuda	762	91	11·9	274	36·0	397	52·1
E g y ü t t ...	7.505	3.260	43·4	1.363	18·2	2.882	38·4

A Lászlóffy Woldemár könyvében megjelent, károkat összegző táblázat.

E könyvben közli azt a Csepel-sziget csúcsánál keletkezett jégtorlaszt bemutató felvételt is, amelyet az Országos Építési Főigazgatóság készített 1838. február 29-én. A Budát és Pestet elválasztó Duna medre ekkor még rendezetlen volt: zátonyokkal, szigetekkel szabdalt, szétágazó medrek jellemezték. A sekély részeken – mint amilyen a Csepel-sziget északi része is volt – gyakran jégdugók alakultak ki, ahol a jég rövid idő alatt feltorlódott és a folyót visszaduzzasztotta. A felvételen jól látszik, hogy február végére a Soroksári Duna-ágot a jég körülbelül 1 kilométeren át a fenekéig kitöltötte, és a másik ágon is csak a meder kis részén folyhatott le szabadon a víz. A március elején hirtelen megkezdődött olvadás miatt elindult hatalmas árhullám itt akadt meg és árasztotta el Pestet és Budát.

A Csepel-sziget csúcsánál keletkezett jégtorlaszt bemutató korabeli felvétel

A hatalmas árvíz pusztítását jól leírja az Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattárában őrzött, egy ismeretlen túlélőnek a bátyjához írott levele: „...Martius 14-én folytatva növekszik a víz, s a Pesti Theresia, József, s Ferencz városi házak düledezni kezdenek, – öszve is dülnek – s több száz lakosok, s házi állatok a víznek martaléki lesznek. Martius 15-én reggel folyvást nő a Duna... s a feltornyosult jég halmokkal zúgó folyó házakat, hajókat, malmokat, s mindent amit ér, magával ragad... utczán, udvaron földszinti szobákban mindenütt víz, a lakosok sírnak, jajgatnak, mindenfelől segítségért kiáltoznak közel a kétségbe eséshez menekedni akarnak – de készület nincs, a csónakok igen ritkák – teknőkben, öszveszegezett deszkákon sietnek biztosabb helyekre, de hijába minden felől veszedelem, a házak repedeznek, a külvárosokban majd mind öszve is dülnek – s biztos hely Pesten nincs...”

Az óriási pusztítás megdöbbentette az egész országot és cselekvésre készítette a társadalmat: ez adott komoly lökést folyóvizeink szabályozásához.

Babinszki Edit

(Megjelent az *Élet és Tudomány* 2017/11. számában.)